

Ylva Forsblom-Nyberg

SAMTAL SOM TRANSKRIPTION

1. Inledning

I den här artikeln skall jag ta upp några centrala teoretiska och metodiska frågor som ansluter sig till transkribering av autentiska samtal samt redogöra för det transkriberingssystem som används inom projektet *Svenska samtal i Helsingfors* (SAM). För en utförlig beskrivning av projektet se Londen (1993).

Med transkription förstår vi i första hand en produkt som är resultatet av en skriftlig notation av tal eller samtal. Termen refererar också till själva aktiviteten när detta tal eller samtal överförs till skrift. Inom en stor del av talspråksforskningen har man traditionellt utgått från samtal i form av transkriptioner och i synnerhet inom dialektologin har man satsat mycket arbete på goda utskrifter av inspelat material (se t.ex. Söderström 1983). Den akustiska och visuella dimensionen i samtal har emellertid försumrats och därmed också t.ex. sådana kommunikativa signaler som inte direkt hänför sig till talet. I det transkriberingssystem som här redovisas har vi försökt lösa en del av alla de frågor som uppstår då man försöker återge den mångdimensionella karaktären hos samtal.

Intresset för forskning i samtal och kommunikation har på många håll väckt frågan om vad en transkription är och hur man skall gå till väga då man försöker transkribera samtal mellan två eller flera personer i olika situationer. Många studier i språkligt och kommunikativt beteende utgår från transkriptionen som det primära materialet, men transkription som process och tolkning och transkriptionens betydelse för analysen har inte varit föremål för någon omfattande diskussion i empiriska studier av verbal (och icke-verbal) kommunikation (Ochs 1979:44). Detta trots att transkriptionen är ett resultat av bestämda urvalskriterier som styrs av intressen och målsättningar. Tolkning och förståelse är med andra ord grundförutsättningar för en transkription. Det akustiska flödet återges i form av ord och

fonologiska enheter som tolkats utgående från den semantiska förståelsen (Linell 1994:4). Inom den fonetiska transkriptionstraditionen har detta förhållande varit uppenbart och inom den etnometodologiskt inriktade samtalsanalysen (se t.ex. Heritage 1984) har sambandet mellan transkriptionen och analysen alltid framhållits.

Det var alltså redan 1979 som Ochs lade fram synpunkter på de teoretiska och kulturella ställningstaganden som ligger till grund för varje transkriptionssystem. Men det är först på 1990-talet som den diskussion hon initierade fått en mer omfattande uppföljning bland kommunikationsforskare. Ny litteratur på området visar att det finns ett stort behov att vidareutveckla och samordna existerande system. Här kan nämnas Goodwins artikel från 1993 om videoinspelning av samtal, antologin av Edwards och Lampert (1993), den kritiskt hållna artikeln av O'Connell och Kowal (1994) samt på svenskt håll Linell (1994) och Nettelbladt (1994).

Transkriberingsprocessen är med andra ord problematisk. Samtidigt som den intuitiva kunskapen om materialet förstärks hos den som transkriberar är en transkription ofta resultatet av en mängd orapporterade men betydelsefulla beslut (Edelsky 1993 [1981]:189). Transkription av samtal är nämligen inte detsamma som att rätt och slätt skriva ner tal utan innebär framför allt ett försök att återge ett akustiskt, kanske flerstämmigt förlopp som en skriftlig notation i syfte att studera samtalsstrukturen (Linell 1994: 1). Skriftspråkets konventioner är emellertid otillräckliga då man systematiskt och uttömmande försöker återge enskilda personers talhandlingar. I sin undersökning av barns verbala och icke-verbala kommunikation påpekar Ochs (1979:45) att en transkription med tonvikten på en fonetisk representation av ljud sannolikt skulle vara mera neutral än en transkription baserad på standardortografi. Som exempel på detta nämner hon ljudhärmande lekar (eng. *sound play*) där en skriftspråkstrogen transkription "uppmuntrar" till en ordagrann tolkning av yttranden som snarast borde betraktas som fonologiska manipulationer. Också Linell (1994:2) har framhållit att trots att transkriptionen har skapats för att studera ett samtal så att säga på dess egna villkor innebär den ändå alltid en redigering, en transformerande och framför allt en tolkning utgående från den rådande skriftspråksnormen.

Transformeringen gör sig emellertid inte bara gällande på den språkliga nivån. Fonologiska egenskaper som uttal och prosodi samt icke-verbala fenomen som t.ex. tvekljud och avbrott, gester och blickar, skratt och pauser utsätts i högre eller lägre grad för utjämning och standardisering då tal överförs till skrift. Det här beror på att tolkningen och förståelsen som ligger till grund för transkriptionen har sitt ursprung i vårt kulturella och

sociala arv. Det är en "implicit verkande skriftspråksnorm" som på detta sätt reflekteras i transkriptionen (Linell 1994:5). De "faror" som en transkription medför i form av förenklingar av den verklighet som ett samtal utgör är det pris vi får betala när vi transkriberar, och jag skall nedan återkomma mer specifikt till frågor i anslutning till dessa problem.

En transkription lyckas alltså sällan eller aldrig fånga och återge allt det som finns inspelat på ett band och därför skall transkriptionen endast betraktas som en representation av den egentliga interaktionen. Det här är en självklarhet för de flesta samtalsforskare och framhålls starkt i synnerhet av forskare inom *Conversation Analysis* (CA) (Psathas & Anderson 1990:77). Transkriptionen är med andra ord uteslutande ett arbetsredskap skapat för att underlätta analysen av det egentliga materialet, det bandade samtalet. Den kompletterar och underlättar både den direkta observationen och lyssnandet eftersom den "fryser" händelser och ögonblick i samtalet och synliggör den temporala progressionen som en spatial uppläggning på ett papper (Craig & Tracy 1983:300). Att upprepade gånger lyssna till det samtal som inspelats eller titta på den videoupptagning som gjorts hör till den viktiga inledningsfasen i all samtalsanalytisk forskning. Transkriberingsprocessen som i sig innebär ett intensivt och upprepat lyssnande blir av den anledningen en integrerad del av analysen. Enligt strikt CA-metodologi utesluter detta att transkriptionen görs av utomstående transkriptörer (Psathas & Anderson 1990:77).

Förutsättningarna för att kunna tolka ett samtal är i många avseenden helt andra för den som skall transkribera ett samtal än för den som skall analysera det eller för samtalsdeltagarna själva. Viveka Adelswärd (1990) påpekar att den omedelbara lokala kontexten får ökad betydelse för transkriptören och den oinitierade lyssnaren. Den globala kontexten däremot, samtalets verklighet och historia, kunskap om vad samtalet går ut på, vilka utgångspunkterna och målet är o.s.v., ligger ofta till grund för samtalsforskarens tolkning av interaktionen. Bristen på kunskap om det globala eller större sammanhanget hos den som transkriberar kan ofta leda till att s.k. felhörningar (Adelswärd 1990:55) uppstår. Ett exempel på en felhörning ur hennes material är:

D: Men jag tänkte - det är många som nämner den här s k *guden*
Relix (?) (T: Um.).
 = gyllene regeln (Thomas 15)
 (Adelswärd 1990:59)

Upprepade avlyssningar eller en granskning av transkriptionen mot inspelningen av mer erfarna transkriptörer kan ofta förhindra att dylika felhörningar uppstår. (Om transkriptörens status se närmare Nettelblatt 1994:52 f.)

2. Principer för transkribering

Eftersom all transkription förutsätter någon form av tolkning kan det inte finnas ett neutralt transkriptionssystem eller ett transkriptionssystem som kunde anses vara lämpligt för alla ändamål (Psathas & Anderson 1990:75). Med en transkription strävar man efter att uppnå funktionellt signifikanta kategorier inom den teori man utgår från snarare än att återge endast akustiska fakta (Du Bois 1991:72). I den meningen kan en transkription aldrig betraktas som mekanisk. En god transkription återspeglar enligt Psathas & Anderson (1990:77) inte så mycket transkriptörens skicklighet som transkriptionens överensstämmelse med materialet (d.v.s. samtalet). Ju närmare transkriptionen kommer sin ursprungskälla desto mer fulländad blir den, men – paradoxalt nog – ju mer fulländad en transkription är dess mindre användbar blir den. En perfekt transkription ökar svårigheterna att tolka ett samtalsutdrag och är både teoretiskt och praktiskt omöjlig att uppnå eftersom kommunikationssituationen, d.v.s. samtalsflödet och den omgivande interaktionen, är mångdimensionell (Linell 1994:5).

För att transkriptionen skall tjäna sitt ändamål (att underlätta analysen av materialet) måste den alltså vara selektiv till sin karaktär (Ochs 1979:44; Craig & Tracy 1983:300 f.; Psathas & Anderson 1990:75; DuBois 1991:71, Linell 1994:3). Den teoretiska utgångspunkten skall reflekteras i urvalskriterierna och transkriptören skall vara medveten om utgångspunkten. En transkription skall återspegla forskarens eller undersökningens syfte (Ochs 1979:44). Eftersom ingenting egentligen är meningslöst eller irrelevant i ett samtal måste urvalsprinciperna vara noggrant genomtänkta. Det som man väljer att inte inkludera i sin transkription (eller som inte noterats p.g.a. praktiska eller mänskliga orsaker) kan visa sig vara av intresse ur någon synvinkel. Beroende på den teoretiska utgångspunkten och forskarens egna frågeställningar tjänar varje transkription vissa syften bättre än andra (Craig & Tracy 1983:301). Det ideala förhållandet är naturligtvis att utgångspunkten och frågeställningarna är klarlagda och att transkriptionssystemet möter de frågor som ställs. Detta är emellertid inte alltid möjligt

eftersom det innebär att man redan bör ha gjort en bearbetning av materialet inklusive en transkription (Linell 1994:5).

En av de få som explicit diskuterat svårigheter i samband med transkription av samtal är Edelsky (1993 [1981]: 191ff.). I en tidig artikel om språk och kön *Who 's Got the Floor?* redovisar hon för hur analysens ursprungliga syfte inte kunde genomföras förrän vissa metodiska och teoretiska frågor först hade tacklats. Också sättet materialet transkriberades på måste förändras för att möta de nya frågeställningarna (se nedan avsnitt 3.1). Transkriberingsprocessen och analysen flätades samman.

Det har visat sig att ett aktivt lyssnande av det bandade samtalet och en konsekvent genomförd och noggrann transkription fäster uppmärksamheten vid tidigare icke-noterade förekomster och regelbundenheter. Jefferson (se t.ex. Atkinson & Heritage 1984) har utarbetat ett notations- och symbolsystem för analys av samtal som också inkluderar transkription (inte endast beskrivning) av vissa icke-verbala fenomen. Hennes analyser av skratt i samtal som en systematisk och socialt organiserad aktivitet är banbrytande (se t.ex. Jefferson 1979). De visar också att ett omsorgsfullt och detaljerat transkriptionssystem är grunden för en analys av dylika företeelser.

På finskt håll har Auli Hakulinen (1993) analyserat s.k. inspiratoriskt tal eller tal på inandning utgående från detaljerade transkriptioner (baserade bl.a. på Jefferson) av både telefonsamtal och vardagliga flerpartssamtal. Ett dylikt drag i finskt och svenskt tal skulle passera oförmärkt om inte både omsorgsfull avlyssning och systematisk notation av fenomenet hade gjorts.

Då jag inledde transkriptionsarbetet inom projektet SAM koncentrerades så gott som hela min uppmärksamhet på att så fullständigt som möjligt notera allt som sades i ett samtal. I takt med de upprepade avlyssningarna märkte jag snart att sådant som inte gick att uppfatta berodde på att det samtidigt skedde någonting annat. Ofta var det fråga om att ljudkvaliteten helt enkelt var dålig eller att flera personers tal överlappade varandra. Men lika ofta kunde det bero på att man talade så hastigt att ordet eller frasen inte kunde uppfattas, att man kanske viskade till varandra eller att rösten var knarrig, att man hostade eller skrattade, att det bullrade, prasslade eller klirrade samtidigt som samtalet pågick. Att de här företeelserna också hade konsekvenser för deltagarna i det aktuella samtalet och därmed kunde ha samtalsreglerande funktioner blev småningom uppenbart för mig.

En lösning på problem av det här slaget är att betrakta transkriberandet som en process. Transkriptionen får därmed karaktären av ett öppet system där man kan lägga till eller utelämna konventioner och symboler beroende på vad man vill betona i sin analys. Linell (1994: 14) föreslår att man som

utgångspunkt för uppbyggnaden av transkriptionskonventionerna har en neutral bastranskription som möjliggör kompletteringar i olika riktningar. Sålunda kan man t.ex. skilja mellan analysen av materialet som kanske kräver en noggrann transkription och presentationen av materialet där detaljrikedomen inte behöver vara så stor, men där det ofta kan vara viktigt med (pedagogiska) förenklingar (se också Du Bois 1991: 94f.).

I sin artikel från 1991 diskuterar Du Bois möjligheterna till en allmän transkriptionsteori och lägger fram fem olika kriterier som kan anses vara relevanta för all form av transkribering. Kriterierna som han presenterar är:

- Category definition (definiera explicita kategorier för symbolerna)
- Accessibility (gör systemet tillgängligt för alla tilltänkta användare)
- Robustness (gör symbolerna entydiga)
- Economy (gör systemet ekonomiskt)
- Adaptability (gör systemet tillämpligt för olika slags analyser) (Du Bois 1991: 77-97; jfr Edwards 1993).

I stort sett strävar all transkription efter att uppvisa, om inte alla dessa kriterier så åtminstone något eller några av dem. Olika slags inspelningar, i främsta hand audio- kontra videospelningar, ställer naturligtvis transkriptören inför olika slags utmaningar. Det är betydligt svårare och mer komplicerat att transkribera ett videospelat samtal än ett audiosamtal. De flesta principer och system utgår, i likhet med Du Bois', från audiospelningar, men betydande insatser att försöka återge icke-verbal interaktion som ett skrift- och symbolsystem har gjorts av bl.a. Ochs (1979) och Goodwin (1993).

Jag skall nedan kort presentera tre olika transkriptionssystem för återgivning av tal/samtal som vart och ett på sitt sätt och på olika nivåer försöker skapa en bild av diskursen. Gemensamt för de tre modellerna är att de utarbetats med tanke på en analys av innehålls- och interaktionsaspekter snarare än t.ex. morfologisk variationsanalys.

Den vanligaste uppställningen för överföring av tal till skrift är den s.k. *dramadialogiska modellen* där deltagarnas bidrag återges replik för replik i tur och ordning som i en dramatext (se också nedan avsnitt 3). En transskription enligt denna modell innebär visserligen en normering av den mångdimensionella interaktion ett samtal är, men fördelen med modellen är att den kan byggas ut i olika riktningar och t.ex. till olika nivåer (se Linell 1994:14f.). Transkriptionen kan (i synnerhet vid återgivning av flerpartssamtal) spjälkas upp så att parallella diskurser syns bredvid varandra i

stället för inflätade i varandra. På det här sättet åskådliggörs de olika samtal som ofta förs när fler än tre personer deltar i interaktionen. Icke-verbala fenomen kan vara svåra att på ett tillfredsställande sätt införa i denna modell.

Kolumnmodellen kan utnyttjas för beskrivningar av den icke-verbala kommunikationen mellan samtalsdeltagarna. Separata kolumner för de olika deltagarna kan t.ex. innehålla forskarens kommentarer i skrift- eller symbolform om blickar, kroppshållning och rumsorientering. Också tempo- och rytm-beteckningar kan införas i kolumnerna. Modellen strävar efter att visualisera samtidigheten i olika både kommunikativa och icke-kommunikativa handlingar. Forskare som Ochs (1979), Edelsky (1981) och Erickson (1982) har bidragit till att utveckla modellen.

Den s.k. *partiturmodellen* är betydligt mer komplicerad än både den dramadialogiska modellen och kolumnmodellen. Här försöker man återskapa också den akustiska dimensionen i samtal, och för detta utnyttjar man musikens notationssystem. Varje talare förfogar över så många rader på ett partitur som forskaren vill inkludera i analysen – en rad för tal och en rad för varje utomspråkligt fenomen. Ett relativt enkelt system återfinns hos Heath (1986). Ehlich & Rehbein (1976), som utvecklat den s.k. HIAT-modellen, anger tre rader på partituret för varje talare: en rad för den verbala kommunikationen, en för den icke-verbala kommunikationen och en för icke-kommunikativa handlingar.

3. *Transkriptionsprinciper inom projektet SAM*

3.1 Transkriptionens layout

Inom SAM har vi gått in för en lineärt organiserad transkription som närmast faller under den dramadialogiska modellen. Utgångspunkten för våra transkriptionsprinciper är det system för återgivning av samtal mellan två eller flera deltagare som inom CA utvecklats av Gail Jefferson (se Atkinson & Heritage 1984; Psathas & Anderson 1990). Det är ett system som försöker följa och återspegla de metodiska grundprinciper och analytiska utgångspunkter enligt vilka forskare inom CA arbetar – framför allt synen på samtals temporala progression och sekventiella organisation.

Jeffersons transkriptionssystem har i de flesta fall visat sig motsvara kraven och behoven inom projektet SAM. Kompletteringarna och justeringarna har inte varit särskilt många. I främsta hand har det gällt metoderna att

ange variationer i prosodi, särskilt intonation och betoning. I dessa frågor och i frågor om hur man skall återge andra, kanske mer kulturbundna drag har vi fått synpunkter av Per Linell och Ulrika Nettelbladt vid Linköpings respektive Lunds universitet. De transkriptionssymboler som utarbetats av gruppen kring Auli Hakulinen vid finska institutionen vid Helsingfors universitet har också varit av stor betydelse för oss. Systemet finns redovisat i volymen Kieli 1 (1986).

Ett problem med en lineärt organiserad transkription av det slag som används inom projektet SAM är just det sätt på vilket det återges på pappret. I likhet med skriftspråket påverkar nämligen transkriptionens uppställning eller layout uppfattningen om den interaktion som transkriberats. Ochs (1979:45ff.) har i relation till sin analys av interaktionen mellan barn och vuxna ingående diskuterat synpunkter på transkriptionens layout. Hon konstaterar att det sätt vi väljer att skriftligt återge interaktionen på (d.v.s. uppifrån neråt och från vänster till höger) avspeglar en kulturell förväntan hos oss att uppmärksamma vissa element i interaktionen före andra. Den lineära uppställningen enligt den dramadiologiska modellen förmår inte heller alltid visualisera det syfte forskaren har. Det kan t.o.m. gå så långt att det sätt på vilket interaktionen skrivs ut på pappret leder till vad man kunde kalla en layoutbias. Att den här problematiken kan vara av central betydelse uppmärksammas av Edelsky (1993 [1981]:192ff.). Eftersom syftet med hennes analys var att gå in på begreppet *floor* ur könssynpunkt måste transkriptionen kunna fånga vissa viktiga interaktiva handlingar. Det lineära transkriptionssystemet (hon började med att transkribera enligt en förenklad version av Jeffersons system) var enligt henne inte tillräckligt för att visuellt återge det som "verkligt" hände i själva samtalet. Frågor som berörde bl.a. sådana begrepp som tur och avbrott kunde därför inte bemötas utgående från den traditionella rad för rad-transkriptionen. Närmare den mångdimensionella, interrelaterade karaktär som samtal präglas av tyckte sig Edelsky komma när hon vände pappret horisontellt och placerade den samtalsdeltagare som för tillfället hade ordet i mitten. Utgående från den här uppställningen avancerade analysen och transkriptionen parallellt med varandra.

Den modell som vi arbetar med inom projektet SAM ger för ögat en bild som någorlunda motsvarar det som akustiskt uppfattas av örat – d.v.s. varje röst återges på den plats där den finns på bandet. Trots att transkriptionerna är fast förankrade i den etnometodologiskt orienterade samtalsanalysen är vår strävan att de varken skall vara så utslätade och skriftspråkspåverkade eller så detaljerade och talspråkliga att det försvårar

användningen. Forskare med en annan utgångspunkt än vi och med andra syften skall kunna utnyttja transkriptionerna och vid behov bygga ut dem i olika riktningar. Att våra transkriptioner kan uppfattas som läsarovänliga och svårgenomträngliga beror (som nämnts i avsnitt 2) på att det är omöjligt att på förhand veta vad som är interaktivt relevant i ett samtal. Man kan eller vågar inte utelämna detaljer som upprepningar, reparationer, oklarheter, tvekljud eller småord på grund av den eventuella interaktiva betydelse de har (se också Hakulinen 1986, not 4).

3.2 Skriftspråk kontra talspråk

Att försöka uppnå en balans mellan å ena sidan en fonetiskt och fonologiskt korrekt återgivning av företeelser som berör intonation och uttal och å andra sidan en inte alltför överbelastad och svårläst transkription är ett problem. Eftersom projektets målsättning inte är att t.ex. undersöka fonologiska variabler kan emellertid transkriptionen vara tämligen grov. Vi försöker dock återge talarnas uttal genom att inte använda de skriftspråkliga formerna. I praktiken gäller det alltså för den person som transkriberar att avgöra vilken talspråksform som är relevant och återspeglar något av den norm samtalsarna följer eller vad som är individuella drag hos specifika talare. Vid återgivningen av talspråksformerna har vi inte gått in för en fonetisk representation av ljudet. Det här är i linje med det etnometodologiska perspektiv vi har på samtalsforskning. Det pseudofonetiska transkriptionssystem som Jefferson utarbetat syftar till att alla läsare skall ha samma och jämlika möjligheter att tillgodogöra sig materialet som den forskare som analyserat det (Atkinson & Drew 1979:26). En fonetisk transkription enligt IPA-systemet skulle ytterligare försvåra läsningen av våra transkriptioner och är inte så ändamålsenlig för bearbetning av samtalsmaterial som t.ex. för det som Kelly och Local (1989:203) kallar "the spoken prose mode". Det är emellertid viktigt att här påpeka att detta inte innebär att fonetiska detaljer och t.ex. frågor om hur samtalsdeltagare använder de fonetiska resurser som språket erbjuder inte skulle ha interaktionell relevans (se Local & Kelly 1986). Linell (1994:18) påpekar att det just av läsbarhetsskäl vore viktigt att följa talspråket beträffande syntax, men att stavningen skulle följa skriftspråkets regler. Han gör emellertid ett tillägg och säger att "detta bara kan få vara en sanning med modifikationer" (1994:21f.) och att man ofta bör notera specifika uttalsvarianter och talspråkliga former. För transkriberaren gäller det att försöka vara konsekvent och framför allt oerhört upp-

märksam på skiftningar i talflödet. Dessutom måste hon eller han ge akt på sig själv för utan tvekan är det så att skriftspråksnormen styr handen vid nedskrivningen (se också Nettelblatt 1994:50).

Vi har alltså gått in för att tex. skriva *å* för skriftspråkets *och/att* samt *e* för skriftspråkets *är*. Vi skriver också formerna *mej, dej, sej* för *mig, dig, sig* och, beroende på uttal *di/dom* för skriftspråkets *de* samt reducerade former som *int, sku, vari, hoppa* och *ja ha kasta* för *inte, skulle, varit, hoppade, jag har kastat*, om det är så orden uttalas. Om uttalet däremot följer skriftspråket har vi givetvis transkriberat *och, är, inte* etc.

I ex. (1) nedan korrigerar Regina sitt uttal från det talspråkliga *å* till det skriftspråkliga *och*. Korrigeringen föregås av en paus på 1.2 sekunder och en djup inandning. (*trå* är inte ett skrivfel av transkriptören utan en återgivning av ordet så som det uttalas av Regina.) Andra exempel på ett skriftspråksenligt uttal återfinns nedan i ex. (3) (ja sku *nog* gärna) och ex. (9): (tycker *jag* alltså).

(1) (M2)

Regina: #e:# val av trå *protokolljusterare* ja föreslår nu Elisabet Ahlman ti den ena å (1.2) (. hh) och=

Nanna: =vi återkommer ti punkten senare

I ex. (2) ingår talspråksformerna *ja, e, de*, de typiskt finlandssvenska formerna *int* och *no* samt *rikit* som står för skriftspråkets *riktigt*.

(2) (RS1)

Mag: [nja (.) ja [där e ja int rikit

Sim: [ja tycker de+e tvärtom [ja tycker de behövs no»

FS: [(skrattar))

Sim: »en kvinna å int [en man

I följande utdrag har vi ytterligare ett par exempel på hur ord med ändelsen *-igt* anpassats till det talade språket: *frejdit, möjlit/omöjlit*. Där ingår också formerna *säja* och *mej* som man idag också ofta kan stöta på i skrift och *sån* för *sådan* som ibland kan ses i skrift. Allmänna uttalsvarianter i finlandssvenskan är *di där* för skriftspråkets *de där* och den reducerade formen *sku* för *skulle*. Andra vanliga talspråksformer som vi ser exempel på nedan är *å* som motsvarighet till infinitivmärket *att*, *mycky* för *mycket* samt *pengana* (*pengarna*), som uppvisar r-bortfall.

(3) (M1)

Lisa: alltså (.) de *finns* ju di där som (.) som *frejdit* tar sej an #å å# (.) *frejdit* lämnar *ifrån* å ha gjort *mycky* gott arbete men (0.6) men *dedär* (0.7) >ja ja v-< ja vill int *alls* säja att de int sku va på de sätte *möjlit* (2. [0] å *blir* de»

[((ngt klirrar))

Lisa: »så att de ser omöjligt ut me pengana (1.0) i vår så så får vi lov å tänka oss en sån (0.8) sån sak för att dedär ja sku nog gärna lämna de ifrån mej

Om det visar sig att det kan uppstå oklarheter om hur ett ord uttalas eller om uttalet har interaktionell betydelse anger vi detta inom dubbla parenteser efter ordet. Det finns tex. uttalsvarianter i finlandssvenskan som inte förekommer i sverigesvenskan och som kanske kräver ett förtydligande. Ordet *kunde* (från det finska slangordet *kundi*, 'pojke', 'kille') är exempel på ett ord som kan orsaka förvirring. Om inte uttalet angavs skulle ordet lätt kunna förväxlas med preteritumformen av verbet *kunna*. För att undvika dylika missförstånd transkriberar vi alltså *kunde* ((o-uttal)). Alternativt, om ordet visar sig vara mycket frekvent i det samtal som man håller på att transkribera, kunde man ange uttalet med det pseudofonetiska *konde* eller införa ett särskilt tecken som beskriver just detta uttal.

Liknande svårigheter möter oss när vi skall försöka återge kortstavighet i finlandssvenskt talspråk. För ord som *viken* ('vilken'), och t.ex. de från finskan inlånade orden *håsa* ('stressa', 'ha bråttom'), *kiva* ('trevlig', 'kul') och *kela* ('förstå', 'haja') är det ur förståelsesynpunkt viktigt att försöka ange att ordet har kortstavigt uttal. Tillvägagångssättet är i dessa fall detsamma som ovan, d.v.s. uttalet anges inom dubbla parenteser efter ordet, ((kortstavigt uttal)).

Det är inte heller lätt att avgöra hur noggrann transkriptionen skall vara i fråga om ett för åtminstone helsingforssvenskan typiskt uttalsmönster, nämligen r-bortfall. Det är ett uttal som är starkt varierande från talare till talare (också i Helsingfors), men som kan vara synnerligen svårt att uppfatta särskilt i ett flerpartssamtal av det slag som ingår i SAM:s material. Det här förlänger givetvis den redan mödosamma och tidskrävande transkriberingen, och liksom många andra konventioner och symboler gör det också (som tidigare påpekats) transkriptionerna svårästa för icke-initierade. Problem av den här arten har vi löst genom att i transkriptionerna endast markera de tydliga fallen och sådana fall som verkar ha interaktionella konsekvenser.

Talspråket ställer särskilda krav på transkriptionerna beträffande återgivning av uttal och det är svårt att komma fram till några allmänna riktlinjer. Muntligheten är emellertid något vi försöker ta hänsyn till och vara trogna i våra transkriptioner (jfr Linell 1994:7). En följd av det här är att vi endast transkriberar de morfem som verkligen uttalas. Den omständigheten att transkriptionerna ändå är relativt detaljerade beträffande uttalet medför att

materialet och transkriptionerna mycket väl kan användas som underlag för t.ex. morfologiska undersökningar.

3.3 Prosodiska drag: intonation och betoning

Nära sammanhängande med uttalsproblematiken är frågan om hur noggrann en transkription skall vara beträffande yttrandeprosodi. Ur kommunikativ synvinkel är intonationen grundläggande. Det är intonationen som tillsammans med den morfosyntaktiska formen hos ett yttrande och yttrandets sekventiella placering avgör hur vi förstår varandra (Weber 1993:8). Det är därför viktigt att försöka fånga den kurva ljudet beskriver när någon i ett samtal t.ex. kommer med en uppbackning som *aha* eller när ett yttrande enbart på grundval av intonationen kan tolkas på olika sätt. Ur ett jämförande perspektiv kan det också vara av intresse att försöka återge andra prosodiska drag. Det finns ju tydliga prosodiska skillnader mellan finlandssvenskan och sverigesvenskan. Symbolerna nedan skall dock varken betraktas som normgivande eller uttömmande för en sådan beskrivning, inte heller transkriptionerna.

I praktiken (när man transkriberar) är det inte så lätt att uppfatta och skilja mellan intonationen och betoningen. För att lyckas krävs det framför allt teknisk apparatur av mycket god kvalitet och gärna att transkriptören är förtrogen med olika slags talspråksmaterial.

När det gäller intonationen har vi gått in för andra symboler än det inom samtalsforskningen gängse använda systemet. I stället för de skriftspråkliga skiljetecknen, , ? för avslutnings-, fortsättnings- respektive frågeintonation markerar vi intonationen med pilar i olika riktningar: ↓ (fallande ton), → (tydlig fortsättningston) och ↑ (stigande ton). Vår uppfattning är att om skiljetecknen används i en transkription blir det svårt att skilja mellan den funktion de har i skrift och det faktum att transkriptionssymbolerna skall avspegla rytmen och prosodin i det talade språket.

Intonationspilarna har sällskap av ytterligare två tecken som tar fasta på två inte alltför vanliga, men mycket specifika mönster i röstkvalitet och intonation. Dessa är (┘) som anger byte av tonhöjd från lägre (d.v.s. grundtonen) till högre och (@) som anger röstförändringar, s.k. dramatisering.

Emfas anger vi med *kursiv*. Vanlig betoning av stavelser eller ord, s.k. fokus eller fokal accent, har vi inte (ännu) gått in för att systematiskt notera i våra transkriptioner. Det här innebär att vi för närvarande försöker återge

betoningen där man tydligt kan höra den eller där den på något sätt avviker från det normala mönstret. Det är emellertid viktigt att hålla i minnet att betoningen är betydelsebärande genom att den framhäver vissa element i det verbala yttrandet framför andra (Linell 1994: 16f.).

Högre röststyrka än normalt noterar vi med *VERSALER*. Om ordet både uttalas med hög röst och starkt tryck kursiveras *VERSALERNA*. I viss mån stupar vi här på det konsekvenskrav man borde följa i sitt transkriptionssystem. Stor bokstav används nämligen inte uteslutande till att markera högljuddhet utan också på vanligt ortografiskt sätt vid namn och vid förkortningar (L-G Persson, löneklass T sjutton). Däremot använder vi inte stor bokstav i början av turer, vilket bl.a. sammanhänger med att det inte är alldeles okomplicerat att avgöra vad som skall betraktas som en tur.

Lägre röst än normalt eller "sotto voce" anges med (° °) omkring det relevanta ordet eller yttrandet. Sotto voce är ett vanligt fenomen i finlandssvenskt talspråk och förekommer ofta i slutet av en tur. Symbolen används också för viskande tal. Ett annat röstfenomen som ibland kan förekomma i slutet av en tur är knarr eller knarrig röst som vi markerar med (# #).

3.4 Pauser och tempo

Något som vi inom projektet SAM från början insåg den stora interaktiva betydelsen av och som vi redan i ett så tidigt skede av transkriberingen som möjligt försöker notera är längden på tystnader och pauser, d.v.s. kortare eller längre uppehåll i talflödet. Det förekommer en del olikheter i sättet att mäta dessa tomma intervaller i samtal. Vilken metod man än går in för att använda är det viktigt för den som transkriberar att snarare sträva efter en konsekvent genomförd mätning för hela samtalet än att försöka avgöra om en tystnad är 0.5 sekunder eller 0.7. Det är den relativa skillnaden mellan uppmätta pauser i en och samma transkription som är av intresse.

När vi mäter pauser använder vi oss av ett tidtagarur och markerar längden med en tiondels sekunds noggrannhet inom parenteser (1.8). Pauser kortare än 0.5 sekunder, s.k. mikropauser, anges med en punkt inom parenteser (.).

Av minst lika stor vikt som pausers och tystnaders längd är deras placering i förhållande till yttrandena i ett samtal. En halv sekunds paus mitt i en tur har en helt annan interaktionell betydelse än en halv sekunds paus som kanske följer på en fråga. Vi skiljer med andra ord mellan pauser inom turer och mellan turer. Oftast vållar den här distinktionen inga problem,

men det kan uppstå tillfällen när transkriberaren är tvungen att ta ställning och där valet alltså inte blir en fråga om preferens utan resultatet av analys.

(4) (M2)

Eli: (.hh) vem ha lyckats tortera en växt sådär mycke
 Regina: kvinnona→[(0.9) *kvin- de här e* kvinnoavdelningens och N:s»
 Eli: [ah /ha
 Etta: [((skrattar; Eli faller in))
 Regina: »gemensamma (0.6) utrymme ((litet skratt))

I ex. (4) har transkriptören noterat en paus på 0.9 sekunder i Reginas yttrande. Efter en närmare analys av sekvensen kan man emellertid fråga sig om det här skall vara en paus inom en och samma tur och om den av den anledningen överhuvudtaget skall noteras. Reginas yttrande består nämligen av två delar. Den del som infaller före pausen utgör ett svar på en fråga som ställts av Elisabet. Yttrandet får två responser, dels en s.k. insiktsuppbäckning av frågeställaren Elisabet, dels en skrattrespons av Etta. Den andra delen av Reginas yttrande, den del som alltså infaller efter pausen på 0.9 sekunder, utgör ett tillägg till hennes svar på Elisabets fråga. Början av yttrandet sägs skrattande, vilket skulle tyda på att det initieras på grund av Ettas skratt. Båda dessa synpunkter skulle eventuellt stödja en tolkning som inte betraktade Reginas yttrande som en och samma tur utan som två skilda. Den andra turen skulle då infalla efter Ettas respons och ingen paus skulle noteras i transkriptionen:

(4a)

Eli: =(hh) vem ha lyckats tortera en växt sådär mycke
 Regina: kvinnona→
 Eli: ah /ha
 Etta: [((skrattar; Eli faller in))
 Regina: *kvin- de här e* (.) kvinnoavdelningens och N:s gemensamma
 (0.6) utrymme ((litet skratt))

Vi har hittills stannat för den transkription som står under ex. (4). Det motiveras av att Reginas svar på Elisabets fråga (*kvinnona*→) har en intonation som signalerar att en eventuell fortsättning kan följa.

I ex. (5) nedan, som är från samma möte som ovanstående ex. (4), har själva mötesförhandlingarna just börjat. Regina fungerar som ordförande och håller här på att avsluta en av de inledande punkterna på föredragningslistan. I yttrandet, som alltså enligt nuvarande transkription tolkas som en enda tur, ingår två relativt långa pauser på 1.2 respektive 1.8 sekunder. De infaller båda efter varsin möjliga s.k. turbytesplats i diskursen. Det här kunde motivera en alternativ placering av pauserna i förhållande till yttran-

det. Enligt den placeringen skulle yttrandet spjälkas upp i tre olika turer och pauserna utsättas mellan turerna. Placeringen kunde också motiveras av att Regina själv kommer med ett fnittrande skratt efter pausen på 1.2 sekunder.

(5) (M2)

Etta: =Nanna understödes ja=

Regina: =okej↑ så att nu ha vi valt (0.5) de (1.2) ((skrattar till)) (1[.8) punkt t[å e avslutad»
[((knackar med ett föremål i bordet))

Eli: [(ja har så hett)

Det som transkriptören emellertid grundar sitt avgörande på är att Regina, i egenskap av ordförande, är den som för närvarande har ordet (se Edelsky 1993 [1981], om begreppet *floor*). Det är med andra ord Reginas sak att avsluta och avrunda det ärende man just behandlat, och hon ges också detta utrymme av de andra. Ett möte av det slag som sekvensen ovan är hämtad ur utgör dessutom ett särskilt slags *speech exchange system* (se Sacks et al. 1974) där turtagningen följer ett annat mönster än t.ex. i ett vardagligt samtal. Reginas yttrande bör ses mot bakgrunden av detta specifika turtagningsmönster.

Också placeringen av andra detaljer i ett samtal är delvis resultatet av transkriberarens tolkning, som i sin tur påverkar uppfattningen om dessa företeelsers status i diskursen. Det här gäller kanske särskilt placeringen av uppbackningar.

Enligt Ochs (1979:63) är pauslängden delvis turdefinierande. En tur är ett yttrande som omges av en betydelsefull paus eller en annan deltagares yttrande. Andra forskare däremot anser att pauslängden inte kan användas som kriterium på vad som skall betraktas som en tur. Sandra Thompson¹ påpekar att pauser inte kan användas som definition på vad som skall utgöra en tur. I likhet med Du Bois (1991 :96f.) ser hon intonationen snarare än pauserna som ett mera fruktbart sätt att närma sig begreppet tur (se också ovan avsnitt 3.3).

En paus behöver inte vara tom på innehåll trots att vi inte kan höra någonting. Det som vi inte lyckas fånga med våra transkriptioner, därför att de baserar sig på audioinspelade samtal, är just den blick som ges eller den handrörelse som görs där vi på våra band endast kan uppfatta en tystnad av varierande längd. I takt med att intresset för videoinspelade samtal ökar bland personer som ägnar sig åt samtalsforskning ökar också behovet av

¹ Föreläsning på finska institutionen vid Helsingfors universitet den 9 september 1994.

relevanta symboler för t.ex. blickars riktning, huvudrörelser och ansiktsuttryck. Gruppen kring Auli Hakulinen har ägnat en hel del arbete åt detta.

Förekomsten av pauser ger en viss uppfattning om samtalets puls, i vilken takt samtalet rör sig framåt i realtid. Men enbart pausangivelser räcker inte till för att beskriva något så svårfångat som tempot eller rytmen i ett samtal. Det finns olika sätt att försöka åskådliggöra tempot; i musiken t.ex. använder man termer som *accelerando* och *ritardando* i detta syfte (se också Nettelblatt 1994:56). Våra tecken är inte många, men av grundläggande karaktär:

(=) anger att ett yttrande av en annan talare följer direkt på ett föregående yttrande utan någon hörbar paus.

Vinklar markerar att ett specifikt ord eller avsnitt i ett yttrande antingen utsågs snabbare än (> <) det omgivande talet eller långsammare än (< >) det omgivande talet.

(:) anger en aspekt av talflödet som inte direkt hänför sig till tempot i ett samtal, men ibland uppträder i samband med t.ex. långsammare tal. Tecknet markerar att något ljud i ett ord förlängs. Om ljudet ytterligare förlängs markeras det (::).

3.5 Överlappande och samtidigt tal

Ett material som vårt, som i huvudsak består av flerpartssamtal, kräver ett transkriptionssystem som kan återskapa något av den mest centrala dynamik som präglar dessa samtal – nämligen det komplicerade turtagningsystemet och förekomsten av samtidigt och överlappande tal. En lineärt organiserad transkription möjliggör relativt tillfredsställande lösningar. Man kan ange var det överlappande talet börjar och slutar, vilken talare som överlappas av vem och ofta också vad (d.v.s. vilka ord eller fraser) som faller inom det överlappade området. Överlappande tal kan emellertid inte i detta system särskiljas från t.ex. parallella samtal inom en och samma diskurs utan att de parallella samtalen spjälks upp i kolumner (se ovan avsnitt 2 om de olika transkriberingsmodellerna).

Inom SAM anges överlappande tal med enkla hakparenteser ([]) på det ställe i diskursen där överlappningen börjar. En motsatt hakparentes (]) används för att markera var det överlappande talet slutar. Våra transkriptioner är exakta och konsekventa beträffande angivelsen av överlappningens början. Däremot har det varit svårt att konsekvent markera var det överlap-

pande talet slutar. Vi anger en gräns endast i de fall där det på bandet tydligt går att urskilja att yttrandena sammanfaller också i slutet.

(6) (M1)

(2.8)

Viola: vi hade ju *nu*: (1.8) $\uparrow$ vetni att *ja* har no int så mycke att
säja på dom där att (0.9) [men (ohb fras) i å för *sej* liksom

Lisa: [de (.) de sku gälla att

(0.5)

(7) (RS1)

Mag: ja ja tycker int att de+e någån mystist [de+e visserlunda»

Sara: [näe de+e »

Mag: »hemst sorlit] a vansinniga tragedier som som hänger»

Sara: »alldeles naturlit]

Mag: »ihop me de (0,6)

Yttranden som inleds samtidigt markeras med dubbla hakparenteser ([ ]). Ibland händer det att tre eller flera deltagare börjar tala samtidigt, som i ex. (8) nedan, och har man en bra apparat och tur uppfattar man också innehållet i yttrandena.

(8) (V2)

(1.0)

Eva: [[j å

Tove: [[ja e li::vrädd att gå på asfalt

Asta: [[ja men de de e ju överhuvutage på de sätte

För uppbackningarnas del följer vi samma praxis som med överlappande ord eller fraser, se ex. (9). Detsamma gäller icke-verbala handlingar så som skratt, harklingar, buller, prassel eller dylikt, se ex. (10). Deras placering markeras alltså med hakparenteser på det ställe i diskursen där de infaller.

(9) (M1)

Niklas: °.jä: =

Lisa: =å de+e ganska bra (0.9) tycker *jag* alltså om man sku få en↑
skattmästare till så e de en ganska [fungerande (0.8)»

Viola: [mm

Lisa: »fyr[väppling

Niklas: [mm

(Anna): [ju

(10) (V2)

Tove: aj att *Monika* säger att *Eva* å ja va *vilda* i vår ungdom↓

Monika: jojo [nu va de

Tove: [((skrattar))

Andra vanliga sätt är att fälla in uppbackningar i ett pågående yttrande och att markera överlappande tal med understrykning eller med två parallella streck (/ /) där överlappningen börjar. Eftersom vårt sätt att markera samti-

dig och överlappande tal spjälker upp yttranden på olika rader har vi infört dubbla vinklar (») som markör för att ett yttrande fortsätter på en ny rad.

Inom ramen för projektet har Hanna Lehti-Eklund (Londen et al. 1992) systematiskt analyserat överlappande tal i ett av våra samtal, radiosamtalet *Du snurrar min jord som en stjärna* (SAM:RS1). I analysen fäster Lehti-Eklund dels uppmärksamhet vid överlappningarnas funktion och placering, dels vid *hur* vanligt förekommande de är i samtal av mera vardaglig karaktär.

3.6 Övriga signaler och symboler

Allt som yttras i ett samtal behöver inte nödvändigtvis vara ord, och en del ord kan vara mindre viktiga än vissa enskilda ljud. Inom SAM noterar vi systematiskt t.ex. uttryck av typen *mm*, *mm+m*, *mhm* eller *hm*, d.v.s. så kallade uppbackningar. Vilken betydelse dessa uttryck har *för* interaktionen i ett samtal har beskrivits av Maria Green-Vänttinen (1993) i en licentiatavhandling vid institutionen för nordiska språk vid Helsingfors universitet. Avhandlingen baserar sig på projektet SAM: s material.

Andra företeelser med interaktiv betydelse som vi konsekvent försöker notera är framför allt:

- Skratt som både markeras i skrift inom dubbla parenteser ((skratt/ar)) och med symboler (* *) för "skrattig" röst kring det relevanta ordet eller yttrandet.
- Hörbara in- (.hh) och utandningar (hh) och ord som sägs på inandning (.tju). In- och utandningarna signalerar t.ex. att en tur inleds, att någon försöker ta turen eller behålla turen eller att talflödet håller på att ebba ut (Hakulinen 1993; se också ovan avsnitt 2).
- Smackande ljud (mt) som ofta kan urskiljas i början av en tur.
- Ljud eller detaljer på samtalsscenen som inte går att transkribera noteras inom dubbla parenteser. Det kan t.ex. vara fråga om att ((någon hostar)), att ((en klocka ringer)) eller att ((någon knäpper med en kulspetspenna)).
- Ljud/ord eller fraser som inte alls går att uppfatta noteras med förkortningen (ohb). I den mån vi lyckas uppfatta ordets eller ljudets längd, betoning, antal stavelser, intonation o.s.v. försöker vi också ange detta, t.ex. (ohb avbrott), (ohb fras).

3.7 Etiska hänsyn

En viktig fråga då man arbetar med autentiska samtal är hur man skall handskas med dem ur etisk synvinkel. Jag skall nedan kort redogöra för de lösningar vi stannat för.

Linell (1994:24f.) har betonat den stora betydelsen av att allt material som inspelas och transkriberas behandlas konfidentiellt och följer de etiska grundreglerna om frivillighet och samtycke. Det här innebär i de flesta fall att enskilda personers identitet, städer och platser eller föreningar och företag inte får avslöjas utan att namnen måste ersättas med fiktiva. Eftersom det inte förekommer några allmänt etablerade åsikter om hur dessa problem kunde lösas har vi försökt skapa egna regler. I många fall sammanfaller de med Linells rekommendationer. De ersättningar som görs skall anpassas till den ursprungliga kontexten så att de utgör rimliga motsvarigheter. Eventuellt kan motsvarigheten utsträckas till att omfatta en överensstämmelse i stavelser och betoningsstruktur hos det fiktiva och det verkliga namnet.

Rent praktiskt har vi tillämpat olika förfaranden beroende på i vilket skede transkriberingen skett och vilka möjligheter till rimliga motsvarigheter som funnits. I våra första transkriptioner ersatte vi namnen mera slumpmässigt, dock så att vi försökte följa namnens stavelse- och betoningsstruktur. Numera följer vi Linells princip om "*andra bokstaven som initial*", d.v.s. det fiktiva namnets initialer utgörs av det verkliga namnets andra bokstav – *Anna Persson* blir alltså enligt detta system *Nina Eriksson*. Vid behov uppger vi, i enlighet med Linell, i artiklar och publikationer alltid att alla namn är fiktiva, även om så inte skulle vara fallet.

Allt material bör behandlas konfidentiellt. Ett undantag utgör emellertid våra direktsända radiosamtal och radiointervjuer. Om detta material redan givits offentlighet och gått ut i etern behöver inte principen om att ersätta alla namn med fiktiva tillämpas. Beroende på samtalets natur har det dock funnits giltiga skäl att behandla dessa samtal med samma varsamhet som våra vardagliga flerpartssamtal.

Transkriptionerna inom projektet SAM förses också med ett så kallat transkriptionshuvud. I detta ingår uppgifter om bl.a. vilket samtal det är fråga om, deltagarnas antal och namn, vem som har transkriberat samtalet och när transkriptionen blivit färdig. För att kunna hålla reda på vilken version av transkriptionen man eventuellt arbetar med anger vi också datum för den senast reviderade versionen. Ytterligare finns det i transkriptionshuvudet en påminnelse om upphovsrätten till transkriptionen.

4. Slutord

Jag har ovan diskuterat vissa principiella frågor som berör transkription av flerpartssamtal samt beskrivit det transkriptionssystem som utarbetats och används inom projektet *Svenska samtal i Helsingfors*. I likhet med andra transkriptionssystem vilar också detta system på en fast teorigrund samtidigt som det strävar efter allmängiltighet i utformningen och allmän och lika förståelse av den inspelning som ligger till grund för transkriptionen. Det är med andra ord ett system som representerar *ett* försök bland många andra att i skriftlig form överföra grundläggande interaktiva detaljer. En förhoppning är att vårt system skall kunna bidra till att den som analyserar samtalet med transkriptionen som hjälp kan få insyn i den mångfasetterade värld som ett samtal utgör. Andra eller nya system eller tillägg till redan existerande är alltid möjliga och önskvärda. En konsekvens av detta är emellertid att det blir allt svårare att ta sig fram i den brokiga transkriptionsfloran och att svårigheterna att tolka ett samtalsutdrag blir allt större.

Det finns många frågor som väntar på att lösas på ett för samtalsforskningen tillämpligt och tillfredsställande sätt. Hit hör bl.a. frågor som berör pausering (d.v.s. samtalets rytm och tempo), den mycket viktiga frågan om hur intonation skall återges och, i takt med det ökade intresset för analys av videoinspelade samtal, frågan om hur hela den icke-verbala kommunikationen mellan samtalsdeltagare skall återges i symbolform. Eftersom varje transkriptionssystem i grunden är föränderligt till karaktären innebär det knappast några svårigheter att vid behov anpassa eventuella kompletteringar av detta slag också till det transkriptionssystem som används inom projektet SAM.

LITTERATUR

- Adelswärd, V. 1990. "Afrikanerna blev tidigt uppätta" - om transkription och kontext i samtalsanalys. I Nettelbladt, U. & Håkansson, G. Samtal och språkundervisning. Linköping Studies in Arts and Science 60. Universitetet i Linköping, 55-69.
- Atkinson, J. M. & Drew, P. 1979. Order in court: The organisation of verbal interaction in judicial settings. London: Macmillan.
- Atkinson, J. M. & Heritage, J. (ed.) 1984. Structures of social action. Cambridge: Cambridge University Press.
- Craig, R. T. & Tracy, K. (ed.) 1983. Conversational coherence. Form, structure and strategy. Sage: Beverly Hills.
- Du Bois, J. W. 1991. Transcription design principles for spoken discourse research. I Pragmatics 1:1,71-106.
- Edelsky, C. 1993 [1981]. I Tannen, D. (ed.) Gender and conversational interaction. New York, Oxford: Oxford University Press, 189-227.
- Edwards, J. A. & Lampert, M. D. 1993. Talking data: Transcription and coding in discourse research. Hillsdale, N. J.: Laurence Erlbaum.
- Ehlich, K. & Rehbein, J. 1976. Halbinterpretative Arbeitstranskriptionen (HIAT). Linguistische Berichte, 45, 21-41.
- Erickson, F. 1982. Money tree, lasagna bush, salt and pepper: social construction of topical cohesion in a conversation among Italian-Americans. I Tannen, D. (ed.), Analyzing discourse: Text and talk. Washington D.C.: Georgetown University Press, 43-70.
- Goodwin, C. 1993. Recording human interaction in natural settings. Pragmatics 3: 2, 181-209.
- Goodwin, C. & Goodwin, M. H. 1992. Assessments and the construction of context. I Duranti, A. & Goodwin, C. (ed.) Rethinking context. Language as an interactive phenomenon. Cambridge: Cambridge University Press, 147-189.
- Green-Vänttinen, M. 1993. *Jå* och *mm* - uppbackningar i samtal. Opublicerad licentiatavhandling i nordiska språk, Helsingfors universitet.
- Hakulinen, A. 1993. Inandningen som kulturellt interaktionsfenomen. I Ivars, A-M. m.fl. (red.) Språk och social kontext. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, 49-67.
- Hakulinen, A. & Sorjonen, M-L. 1986. Keskustelun kuvaamisesta. I Leino, P. & Kalliokoski, J. (toim.) Kieli 1, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 5-38.
- Heath, C. 1986. Body movement and speech in medical interaction. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jefferson, G. 1979. A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. Psathas, G. (ed.) Everyday language: Studies in ethnomethodology. New York, 79-96.
- Kelly, J. & Local, J. K. 1989. On the use of general phonetic techniques in handling conversational material. I Roger, D. & Bull, P. (ed.) Conversation: An interdisciplinary perspective. Philadelphia: Multilingual Matters, 197-212.
- Kieli 1, 1986. Leino, P. & Kalliokoski, J. (toim.). Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 5-38.
- Linell, P. 1994. Transkription av tal och samtal: Teori och praktik. Arbetsrapporter från Tema K, 1994: 9.
- Local, J. K. & Kelly, J. 1986. Projection and 'silences': Notes on phonetic and conversational structure. Human Studies 9, 185-204.

- Londen, A-M. 1993. *Svenska samtal i Helsingfors*. En presentation av ett pågående projekt. I Muittari, V. & Rahkonen, M. (red.) *Svenskan i Finland 2. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet* 9, 133-156.
- Londen, A-M., Lehti-Eklund, H. & Green-Vänttinen, M. 1992. *de ha nog vimla hit å dit liksom i live*. Strukturella drag och individuella röster i ett radiosamtal. I *Språk och Stil* 1/1991, 7-88.
- Nettelbladt, U. 1994. Some reflections on transcribing. Utk. i: *Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference of Linguistics, Session: Spoken Language*, J. Allwood & F. Gregersen (eds). Göteborg 47-61.
- Ochs, E. 1979. Transcription as theory. I Ochs, E. & Schieffelin, B. (ed.) *Developmental pragmatics*. New York: Academic Press, 43-72.
- O'Connell, D. C. & Kowal, S. 1994. Some current transcription systems for spoken discourse: A critical analysis. *Pragmatics* 4: 1,81-107.
- Psathas, G. & Anderson T. 1990. The 'practices' of transcription in conversation analysis. I *Semiotica* 78 - 1/2, 75-99.
- Sacks, H., Schegloff, E. A. & Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. I *Language* 50,696-735.
- Söderström, S. 1983. Inskrivning av dialektinspelningar - transkriptionsmetoder och erfarenheter. I Saari, M. m.fl. (red.). *Folkmålsstudier* 28, Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, 139-143.
- Weber, E. G. 1993. *Varieties of questions in English conversation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins publishing company.